

Posudek diplomové bakalářské práce

Tereza Machačíková: Prostorová analýza pozdně antického sídliště – příklad Džandavláttepa. Celkem 67 str. (z toho 53 str. textu a 14 str. tabulek), 63 obr., obrázky částečně na samostatných listech. Ústav pro klasickou archeologii, FF UK, Praha 2011.

Hlavním cílem bakalářské práce Terezy Machačíkové bylo vyhodnotit prostorové rozložení drobných nálezů získaných dlouhodobým archeologickým výzkumem česko-uzbecké expedice na lokalitě Džandavláttepa v jižním Uzbekistánu (L. Stančo, K. Abdulajev a kol., 2002-2007). Základní interpretační rámec autorky byl přitom vymezen nejen složitou stratigrafií na této polykulturní lokalitě, ale také četností a reprezentativností sledovaných nálezů.

V úvodní kapitole si Tereza Machačíková stanovuje hlavní poznávací cíle a nastiňuje osnovu své práce (str. 7). Následuje teoretická část, ve které jsou na základě anglosaské, popř. francouzské literatury představeny některé hlavní metody formální prostorové analýzy a komentované příklady jejího praktického uplatnění v archeologii (s. 8-13). Autorka poté kriticky zvažuje postupy, které lze uplatnit při analýze nálezů z Džandavláttepa se záměrem objasnit sociální prostředí a funkce jednotlivých částí zkoumaných ploch. Vzhledem k charakteru nálezových situací a k počtu nálezů pak paradoxně volí nikoliv některou z formálních (statistických) metod prostorové analýzy, ale tradiční a jistě adekvátnější postup, který spočívá ve vymapování jednotlivých typů předmětů podle hlavních archeologických horizontů a v následném sledování zastoupení předmětů na různých plochách (str. 13, 47).

V další části práce je stručně podána obecná charakteristika lokality (topografie, přírodní podmínky, ekonomické předpoklady), její historický kontext a základní rysy archeologických situací a materiální kultury (str. 15-16).

Vlastní jádro práce představuje praktická část (str. 17-45), ve které autorka jednak shrnuje dosavadní archeologické poznatky o Džandavláttepa, a pak především kriticky analyzuje prostorové rozmístění drobných nálezů z prostoru (1) tzv. citadely a (2) tzv. šachristánu. Hlavní pozornost přitom věnuje pozdně antickému období, které je v nálezech nejlépe zastoupeno. Nálezová situace i její výklad jsou přitom pro „citadelu“ i „šachristán“ rozdílné. Prostor „citadely“ je uzavřen, přehledný a poměrně malý (0, 1 ha; prozkoumáno přes 30% plochy), zatímco prostor „šachristánu“ je rozlehlý (40 ha, prozkoumáno ca 0,005 % plochy) a archeologicky komplikovanější. Pro oba prostory Tereza Machačíková popisuje průběh a charakter výzkumu, základní charakter archeologických souvrství, zachycené stavební konstrukce a pozůstatky dalších aktivit, jejich stratigrafii, popř. chronologické určení. Následuje vlastní prostorová analýza drobných nálezů spočívající v přehledu prostorového a procentuálního rozmístění jednotlivých typů nálezů v různých sektorech výzkumu (mince, korálky, přesleny, jehly a jehlice, prsteny drobné kovové předměty, fragmenty skleněných nádob, struska, drobná plastika, kamenné nástroje – zrotěrky, brousky atd.). Celkem autorka vyhodnotila 436 drobných předmětů získaných na ploše přes 0, 5 ha. Mimo analýzu zůstaly pouze předměty zpracované již dříve v rámci jiných prací (šipky, hroty oštěpů apod.).

V souhrnném vyhodnocení a ve funkční interpretaci jednotlivých zkoumaných prostor v pozdně antickém období zůstává autorka oprávněně velmi skeptická (str. 46-47). Předměty totiž nepochází z uzavřených nálezových celků a jejich počty jsou velmi nízké. O základní funkci „citadely“ a „šachristánu“ v jednotlivých obdobích sice nelze pochybovat, nicméně vlastní odraz odlišného sociálně-ekonomického prostředí v drobných archeologických nálezech je poměrně malý. Pokud ponecháme stranou povahu zástavby, její architekturu, přítomnost výrobních objektů atd., pak o vyšším sociálním prostředí „citadely“ asi

nejpřesvědčivěji hovoří především zlomky skleněných nádob, které na „šachristánu“ téměř chybí.

V samotném závěru Tereza Machačíková hodnotí poznávací potenciál metod prostorové analýzy pro interpretaci archeologických situací a nálezů z Džandavláttepa. Zaujímá přitom spíše skeptické stanovisko, a to především k uplatnění formálních metod. S tím lze plně souhlasit, neboť metody přejímané z geografie a nabízené např. softwarem GIS předpokládají, že analyzovány jsou hromadné a současné jevy. Archeologické nálezy ale zpravidla nemají takovou povahu a v první řadě vyžadují kritický přístup.

Členění a pojetí bakalářské práce svědčí o tom, že Tereza Machačíková zvládla základní metodu prostorové analýzy (kartografickou metodu) a dokázala ji prakticky využít při vyhodnocení souborů získaných archeologickým výzkumem Džandavláttepa. Nezanedbatelným přínosem její práce je navíc celkový plán lokality vyhotovený v programu AutoCAD, stejně jako dílčí analytické plány. Také text práce je kultivovaný a až na několik zanedbatelných překlepů bezvadný. Předkládanou práci lze proto jednoznačně doporučit k obhajobě.

V Praze 10. září 2011

PhDr. Tomáš Klír, Ph.D.